

Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції

МОЛОДІЖНА НАУКА ЗАРАДИ МИРУ ТА РОЗВИТКУ

присвячена Всесвітньому дню науки (28-29 листопада 2025 року)

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції

«МОЛОДІЖНА НАУКА ЗАРАДИ МИРУ ТА РОЗВИТКУ»

*присвячена Всесвітньому дню науки
(28-29 листопада 2025 року)*

Чернівці
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2025

УДК 0/9(082)
М 754

*Рекомендовано до друку науково-технічною радою
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(протокол №19 від 31 грудня 2025 року)*

М 754 Молодіжна наука заради миру та розвитку : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (28-29 листопада 2025 року, м. Чернівці). Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. 490 с.

ISBN 978-617-8703-41-7

У Збірнику представлені результати теоретичних і практичних досліджень із широкого спектру напрямів: суспільні науки, гуманітарні науки та мистецтво, технічні науки, природничі та математичні науки, біологія та охорона здоров'я, економічні науки. Збірник містить матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Молодіжна наука заради миру та розвитку»*, яка присвячена Всесвітньому дню науки (28-29 листопада 2025 року). Конференція була організована та проведена Чернівецьким національним університетом імені Юрія Федьковича, Радою молодих вчених Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Радою молодих учених при Міністерстві освіти і науки України.

ISBN 978-617-8703-41-7

УДК 0/9(082)

**За достовірність результатів дослідження відповідальність несуть автори*

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2025

Вікторія Макогончук Parasocial: аналіз стосунків читач/літературний герой крізь призму рецептивної поетики	290
Антоніна Міненко, Тетяна Гуцуляк Світоглядні та культурні цінності гуцулів крізь призму прислів'їв і приказок роману Петра Шекерика-Доникова «Дідо Иванчик»	293
Анастасія Нікоряк, Наталія Нікоряк Ісламізація як протидія західній експансії і повернення цивілізаційної ідентичності	296
Олена Петренко Інтеграція технологій штучного інтелекту у процес навчання української мови як засіб розвитку пізнавального інтересу здобувачів освіти	301
Аміна Різкалла Страх власної думки: вплив масмедіа та феномен спіралі мовчання	304
Максим Сідор Прагматичний аспект інтриги у творчості Джеффри Арчера	307
Віталій Стригун Комбатантська література: межа між художнім вимислом і документальною правдою	311
Максим Забродін Письменник як свідок історії: модерністська модель митця в українській та європейській літературі XX століття	314
Myroslav Tomashchuk Pejorative meaning as a component of communicative evaluation	319
Костянтин Варварич «Скіфське золото»: повернення в Україну	322
Денис Швець Військова справа еллінізму та пізньої античності в дисертаційних дослідженнях науковців Чернівецького університету	325
Анна Щербань, Ольга Меленчук Класики української літератури у літературній критиці Марії Білоус-Гарасевич	328
Ілля Гамаль Дуалізм в контексті православної гносеології	331
Ірина Горохолінська Театральний простір як досвід зустрічі з трансцендентним і терапії сенсом (на ґрунті вистави «Інтерв'ю з Богом»)	333
Ярослав-Юрій Макар Бібліотека Еразма Сикста як відображення інтелектуальної культури ранньомодерного Львова	336
Анатолій Марчук, Олександр Марчук Телеологічний вимір здоров'я в біблійно-патристичній традиції: синергія <i>θεραπεία, τέλειος, Ὀλοκλήρως</i> у контексті сучасного духовного супроводу в медичному капеланстві	338
Ірина Горохолінська Церковні мистецькі інтервенції в умовах кризи: контент-аналіз щодо терапевтичного впливу	341
Михайло Мілешкін Церква й соціальні медіа: трансформація проповіді в епоху цифрової культури	344
Олександр Солодкий Наративна функція притчі натана (2 сам. 12:1–7): пророча корекція царської влади	347

ІСЛАМІЗАЦІЯ ЯК ПРОТИДІЯ ЗАХІДНІЙ ЕКСПАНСІЇ І ПОВЕРНЕННЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Анастасія Нікоряк¹, Наталія Нікоряк²

¹Кафедра міжнародних відносин і суспільних комунікацій,

²Кафедра зарубіжної літератури та теорії літератури,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, Україна

E-mail: nikoriak.anastasii@chnu.edu.ua, n.nikoriak@chnu.edu.ua

АНОТАЦІЯ. У науковій розвідці розглянуто феномен ісламізації як форма ідеологічної та культурної протидії західній експансії в умовах глобалізаційних процесів. Простежено історичні витоки наукового інтересу до ісламського світу в європейському та східноєвропейському орієнталістичному дискурсі, зокрема відзначено еволюцію підходів – від європоцентричних до більш збалансованих і міжкультурних інтерпретацій. Акцентовано на реакції мусульманських суспільств на проникнення західних цінностей, що проявляється у двох протилежних тенденціях: модернізаційній (ісламський реформізм) та консервативній (повернення до ідеалів Халіфату). Підкреслено, що процес ісламізації набуває не лише релігійного, а й соціокультурного та політичного змісту, стаючи способом збереження цивілізаційної ідентичності. Водночас проаналізовано позиції науковців, які розглядають ісламізацію як прагнення до гармонійного співіснування культур і діалогу цивілізацій. Підкреслено, що сучасний ісламський світ переживає глибоку трансформацію, спрямовану на пошук рівноваги між традицією та модерністю. Зазначено, що ця трансформація охоплює не лише релігійну, а й художньо-культурну сферу, де проблематика Сходу і Заходу набуває символічного відображення.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: Іслам, ісламознавство, глобалізація, цивілізаційна ідентичність

I. Вступ

Іслам (від араб. «іслам» – покірність, віддання себе Богові) – наймолодша зі світових релігій, що виникла у VII столітті на території Аравійського півострова й суттєво вплинула на ідейний та культурний розвиток значної частини населення Азії, Африки й частково Європи [6, с. 192]. Визначальною рисою ісламу є його всеохопна роль як релігійного, соціального й культурного регулятора, оскільки релігійні норми пронизують усі сфери життя мусульманського суспільства. Виникнення ісламу стало подією світового значення, адже воно відображало глибинні соціально-економічні й духовні процеси, що відбувалися не лише в Аравії, а й на всьому Близькому Сході. Нова релігія надала поштовх подальшому розвитку цих регіонів, сформувала нові ціннісні орієнтири й духовні ідеали, пробудила надії широких верств населення, водночас ставши для панівних еліт ідеологічним інструментом зміцнення їхньої влади [6, с. 192]. Втім, сучасні глобалізаційні процеси, що охопили майже всі регіони світу, не оминули й Схід, викликавши суперечливі оцінки та реакції. З одного боку, прогресивні кола арабського суспільства розглядають глобалізацію як природне й позитивне явище, що відкриває нові можливості для розвитку. З іншого боку, «багато арабів залишаються вірними своїм традиційним принципам і звичаям у всіх сферах суспільного життя і негативно сприймають проникнення будь-яких іноземних впливів у своє суспільство» [4, с. 19].

II. Основна частина

Перші наукові дослідження мусульманського світу розпочалися в Західній Європі ще в другій половині XIX ст. Серед класичних праць європейського ісламознавства варто згадати фундаментальні роботи А. Вамбері, І. Гольдциєра, Г. Е. фон Грюнебаума, Р. Дозі, А. Кремера, А. Массе, Л. Масіньона, В. Мюїра, Л. Сюкияйнена, Д.С. Трімінгема, Р. Шарля, А. Штрэнгера та ін. Всі вони внесли значний внесок в дослідження історії ісламу, його віровчення та права, проблем формування ісламської доктрини та культури. Проте в цих текстах часто простежується європоцентричний підхід до оцінки ісламських тра-

дицій. Певна ісламознавча школа сформувалася і ареалі Східної Європи. Як найбільш видатних дослідників варто згадати В. В. Бартольда, С. Е. Бертельса, А. Ю. Кримського, І. Ю. Крачковського, В. А. Гордлевського, В. Р. Розена, О. Є. Шмідта тощо. Досліджуючи специфічні особливості ісламу, деякі з цих фахівців також демонструють значний вплив євроцентризму. Лише окремі персоналії, наприклад, М.І. Конрад та Л.С. Васильєв, намагалися неупереджено оцінювати складні явища та процеси, притаманні культурі східних народів.

Сьогодні науковий дискурс зазнає змін: дослідники дедалі частіше прагнуть осмислити причини та особливості поведінки ісламського світу, що зумовила певний розкол у межах західної демократичної моделі. У центрі уваги опиняються питання життєдіяльності мусульманських спільнот у різні історичні епохи. Особливий акцент робиться на процесах трансформації ісламу, ісламської філософської думки та суспільного устрою під впливом колоніальної політики західноєвропейських держав ХІХ–ХХ століть, а також на втягненні мусульманських країн до світової економічної системи. Підкреслюється, що саме втручання західноєвропейської культури в життя мусульманських народів спричинило появу двох протилежних тенденцій. З одного боку, це прагнення адаптуватися до нових історичних реалій, засвоїти науково-технічні досягнення Заходу, а також створити мусульманську філософську концепцію, здатну інтерпретувати ці процеси кризь призму ісламу (зокрема, у творчості Аміна ар-Рейхані, Джемалі ад-Діна Афгані та ін.). З іншого боку, простежується рух до минулого – ідеалізація епохи Халіфату, посилення консервативних тенденцій, спрямованих на збереження ісламських традицій і відкидання західноєвропейських культурних моделей. Зокрема, у праці Р. Армура «Іслам і християнство» [1] здійснено ґрунтовний аналіз процесів виникнення та поширення ісламу в різні історичні епохи, а також реакції на ці процеси в західноєвропейському культурному просторі. Автор досліджує формування уявлень і стереотипів про іслам та мусульман у свідомості західноєвропейського суспільства, акцентуючи на проявах релігійної й культурної напруженості, що іноді набували форми відкритої агресії. У роботі також розглядається вплив поширення західної цивілізаційної моделі на мусульманські спільноти та відповідна реакція мусульманського світу, зокрема у вигляді феномену «ісламського фундаменталізму». Праця Р. Армура висвітлює складність процесу поширення ісламу, його взаємодію з немусульманськими культурними традиціями, а також трансформацію ісламських практик і світоглядних засад в умовах нового культурно-релігійного середовища.

Значна частина сучасних дослідників зосереджує увагу на аналізі формування філософської та політичної реакції мусульманського світу на глобальні процеси ХХ століття. Особливе місце у цих дослідженнях посідає феномен так званого «відродження ісламу», що виявився у намаганні мусульманських спільнот переосмислити власну релігійну ідентичність у контексті модернізаційних викликів. Науковці виокремлюють три основні напрями цього процесу: по-перше, активне поширення ісламського віровчення у світовому масштабі як спроба духовного самоствердження; по-друге, прагнення адаптувати ісламські принципи до сучасних соціально-політичних реалій, створюючи модель «ісламського модернізму»; по-третє, формування тенденцій до міжкультурного діалогу та мирного співіснування різних релігійно-культурних традицій. Таким чином, «відродження ісламу» у ХХ столітті постає не лише як реакція на політичні трансформації й колоніальну спадщину, а й як спроба знайти баланс між духовною спадковістю та вимогами глобалізованого світу. О. Волович зазначає, що «у відношенні до глобалізації серед певної частини арабського суспільства переважають побоювання перед глобалізаційними змінами, які можуть призвести до знищення культури, руйнування традиційних принципів арабського суспільства. Апологети такого підходу закликають до повної ізоляції, замкнутості і протидії західній гегемонії» [10]. Інший підхід характеризується її

сприйняттям як багатопланового та різностороннього об'єктивного процесу. Послідовники цього підходу пропонують відкинути західну ідеологію і використовувати лише досягнення новітніх технологій для розвитку власного суспільства. Більшість інтелектуалів вважають, що глобалізація відкриває арабам шлях до прогресу і співпраці з іншими народами світу [10].

Якщо брати до уваги релігійну складову в сучасних умовах арабського суспільства, то, наприклад, О. Кудін, провівши глибокий аналіз багатьох робіт філософського змісту про роль ісламу в арабських країнах і його перспективах, прийшов до висновку, що «переважно розглядаються загальні тенденції ісламського світу, ті процеси, які відбуваються під впливом проникнення в мусульманський світ західноєвропейських ідей і світоглядних орієнтирів, а також реакції збоку як прихильників реформ ісламу, так і прихильників повернення до ісламу часів Халіфату, політизування ісламу і використання його віровчення і мусульманської філософії для створення сучасного бачення світу з точки зору ісламу» [5, с. 172]. На думку дослідника, в даному випадку глобалізація – це освітлення конфлікту між модерном і постмодерном, між Заходом і Сходом. Вона також передбачає взаємодію ісламу з іншими релігіями в процесі регуляції їх діяльності у різних сферах в єдиному світовому просторі [5, с. 172]. У первісному значенні слово глобалізація означає «ущільнення світу та інтенсифікацію свідомості світу в цілому» (Роланд Робертсон), стирання (повне чи часткове) культурних, політичних, соціальних та інших обмежень (кордонів) між країнами, соціумами, різними соціальними групами. І саме цього «ущільнення» й «стирання» і побоюється частина арабського суспільства, оскільки воно відбудуватиметься не на користь східних країн, враховуючи потужну багатовікову територіальну, економічну і політичну експансію Заходу.

Арабський дослідник Утаві Алі Абдулкарім у своєму дослідженні «До визначення глобалізації: позиції вчених Заходу (теоретико-політологічний аналіз)» вказував, що в умовах соціально-політичних потрясінь, характерних для розвитку арабського світу, в останні роки чітко прослідковується вплив глобалізаційних процесів на виникнення революцій в арабських країнах. Народні революції вимагали повалення існуючого ладу, і виникали переважно в тих державах, де політичне життя практично було відсутнє чи існувало лише формально [11, с. 23]. Сила й потенціал партій і рухів політичного ісламу визначались, перш за все, наступним фактором. Вони стали в умовах «Арабської весни» політичним авангардом тих глибоких трансформаційних процесів, сутністю яких є повернення Арабського світу до своєї цивілізаційної ідентичності, цивілізаційного коду (виділено нами. – Н.А.). Мова йде про пошук прийнятної моделі такого використання свого менталітету, історичних традицій і досвіду, яка зуміє адаптувати могутню глобалізаційну хвилю до потреб прогресу арабського світу [11, с. 22-28]. Тим самим, логічно захищаючи позицію арабського суспільства, Утаві підкреслює толерантність у пошуку взаєморозуміння.

Британський дослідник З. Бауман зауважує, що «інтеграція і роздробленість, глобалізація і територіалізація – це взаємодоповнюючі процеси» [2]. Фактично, це «дві сторони одного процесу – процесу перерозподілу суверенітету, влади і свободи дій у світовому масштабі, каталізатором якого став радикальний стрибок у розвитку технологій, пов'язаних зі швидкістю». Співпадіння і переплетення синтезу і роздробленості, інтеграції і розпаду не випадкове, і змінити цю ситуацію вже неможливо. Саме через співпадіння і переплетення двох протилежних тенденцій, т.зв. процеси глобалізації повертаються перерозподілом привілей, багатства і бідності, ресурсів і безсилля, влади і безвладдя, свободи і обмежень. Сьогодні всі ми стали свідками формування нової соціокультурної ієрархії, нової всесвітньої суспільної драбини [2, с. 101].

Натомість В. Попков, український дослідник арабського світу, стверджує, що Захід сьогодні перебуває у занепаді і на зміну принципу домінування Заходу над Сходом

приходить історичний «реванш Сходу», підсумком якого може стати утвердження принципу рівності культур Сходу і Заходу: «Сьогодні все менш ефективними і впливовими стають західний секуляризм, атеїзм і утилітаризм. У вирішенні проблем глобальної кризи він швидше не допомагає, а заважає. Парадоксальність сучасної секуляризації полягає в тому, що забування завітів великих світових релігій (християнства, магометанства, буддизму) не звільнило світову суспільну свідомість від міфів та утопій, а, навпаки, засмітило його набагато шкідливішими міфами і утопіями суспільства споживання» [9, с. 119]. Таким чином, за міркуваннями В. Попкова, арабський світ може вплинути на західний чи, хоча б, встановити певний баланс сил між двома цивілізаціями. При цьому балансі сил обидві сторони «зіткнення цивілізацій» можуть тільки виграти.

Англійський дослідник Б. Левіс інакше оцінює процеси секуляризації, які відбувалися в Європі вже багато років тому. Він звертає увагу на недосконалість і пагубність того, як відбувається цей процес: «Секуляризм в християнському світі був спробою вирішити довгу нищівну боротьбу церкви і держави. Відокремлення їх одне від одного, встановлене американською і французькою революціями і поширення потім всюди, повинно було попередити дві речі: використання державною релігії для укріплення і розширення власної влади і використання духовенством державної влади для нав'язування іншим своїх вчень і правил. Цю проблему довгий час вважали власне християнською, що не має значення ні для іудеїв, ні для мусульман. Дивлячись на сучасний Близький Схід, як єврейський, та і мусульманський, слід поставити собі питання: чи правильний такий погляд на речі чи все ж євреї та мусульмани підхопили християнську хворобу і їм слід подумати про християнські ліки?» [7].

Проте арабський світ виробив і свою «хворобу». Одним з найбільш негативних проявів глобалізаційних процесів в арабських країнах є виникнення викривленої форми ісламського у вигляді ІДІЛ (Ісламської держави). Після чого, активізувалося зіткнення східного і західного світу, де під Сходом розуміється ісламська цивілізація, а під Заходом – секуляризована чи постсекуляризована Західна Європа та США. Сьогодні західна цивілізація позиціонується як зосередження антирелігійності, яка прагне підкорити традиційні культури Сходу і навязати їм свою цивілізаційну модель. Відповідно, антогоністом безбожної західної цивілізації вважається ісламський світ, від якого сподіваються здатності консолідувати населення мусульманських країн в питанні самозахисту і самозбереження [3, с. 176-177]. Західна дослідниця Е. Нортон, навпаки, вважає, що «зіткнення цивілізацій» – міф. Всюди, де ми бачимо ісламську цивілізацію на Заході, ми знаходимо не зіткнення, а спроби побудувати спільне життя. Кожний день, всупереч зіткненню цивілізацій, звичайні люди знаходять звичайні способи жити разом. Це життя не без конфліктів. Це не утопія; це дім. Між сусідами бувають тертя. Бувають напружені моменти, зіткнення, а іноді і кризи [8, с. 225]. Проте такий підхід не охоплює проблему в цілому, а стосується окремих випадків.

III. Висновки

Отже, у сучасному науковому дискурсі дедалі активніше досліджуються загальні тенденції розвитку ісламського світу, зокрема процеси, що відбуваються під впливом проникнення західноєвропейських ідей, цінностей та світоглядних орієнтирів. Особливу увагу приділяють реакції мусульманських суспільств на ці виклики – як з боку реформаторських течій, що прагнуть оновлення та модернізації ісламу, так і з боку консервативних кіл, які закликають до повернення до духовних і політичних засад епохи Халіфату. У цьому контексті аналізується політизація ісламу, спроби використання його релігійно-філософської системи для формування альтернативного, суто ісламського бачення сучасного світу. Водночас зазначені процеси виходять за межі суто наукового поля – вони знаходять своє відображення і в художньому просторі: у літературі, кіне-

матографії, мистецтві, де проблема взаємодії ісламу та західної цивілізації набуває нових змістових і символічних вимірів. Такий міждисциплінарний підхід дозволяє глибше осмислити динаміку розвитку ісламської культури в умовах глобалізації та її роль у формуванні сучасного культурного діалогу Сходу і Заходу.

IV. Список використаних джерел

- [1] Armour, R. (2002) *Islam, Christianity, and the West: A Troubled History* (Faith Meets Faith Series). Orbis Books, 197 p.
- [2] Bauman, Z. (1998) *Globalization: The Human Consequences*. Columbia University Press, 136 p.
- [3] Вододіли секуляризації: монографія (2015) / за ред: О. Білокобильського, В. Левицького. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 240 с.
- [4] Інтелект. Особистість. Цивілізація (2007): темат. зб. наук. пр. з соц.-філософ. пробл. / ред.: О.О. Шубін. Донецьк. Вип. 5. 246 с.
- [5] Kudin, O. (2011) Іслам і сучасний світ: головні напрями дослідження. *Вісник Національного авіаційного університету*. Сер. : Філософія. Культурологія. № 1. С. 169–172. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnau_f_2011_1_42
- [6] Leshan, V. (2010) *Основи релігієзнавства : підручник ; 2-е вид., доповн.* Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 360 с.
- [7] Lewis, B. (1993) *Islam and the West*. Oxford University Press, 240 p.
- [8] Norton, A. (2013) *On the Muslim Question*. Princeton University Press, 288 p.
- [9] Попков, V. (2010) Реванш Востока. Соотношение Запада и Востока в глобальных геополитических трансформациях (конец XX – начало XXI века). Харків : Бурун Книга, 128 с.
- [10] Volovych, O. (2011) Глобалізація в арабському світі: виклики, втрати і надбання. *Вісник Львівського університету*. Серія «Філологія». Вип. 53. С. 101–110. URL: http://philology.lnu.edu.ua/visnyk/53_2011/53_2011_volovych.pdf
- [11] Utawi, Ali Abdulkarim (2013) До визначення глобалізації: позиції вчених Заходу (теоретико-політичний аналіз). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 22 «Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін». Київ : Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Вип. 10. С. 22–28.

ISLAMISATION AS A COUNTERMEASURE TO WESTERN EXPANSION AND THE RETURN OF CIVILISATIONAL IDENTITY

Anastasia Nikoriak, Natalia Nikoriak

ABSTRACT. This scientific study examines the phenomenon of Islamisation as a form of ideological and cultural opposition to Western expansion in the context of globalisation processes. It traces the historical origins of scientific interest in the Islamic world in European and Eastern European Orientalist discourse, noting in particular the evolution of approaches from Eurocentric to more balanced and intercultural interpretations. The focus is on the reaction of Muslim societies to the penetration of Western values, which manifests itself in two opposing trends: modernisation (Islamic reformism) and conservatism (a return to the ideals of the Caliphate). It is emphasised that the process of Islamisation is acquiring not only religious but also socio-cultural and political content, becoming a way of preserving civilisational identity. At the same time, the positions of scholars who view Islamisation as a desire for the harmonious coexistence of cultures and dialogue between civilisations are analysed. It is emphasised that the modern Islamic world is undergoing a profound transformation aimed at finding a balance between tradition and modernity. It is noted that this transformation encompasses not only the religious sphere, but also the artistic and cultural spheres, where the issues of the East and West are symbolically reflected.

KEYWORDS: Islam, Islamic studies, globalisation, civilisational identity

Наукове видання

Матеріали IV Міжнародної
науково-практичної конференції

«МОЛОДІЖНА НАУКА ЗАРАДИ МИРУ ТА РОЗВИТКУ»

*(28-29 листопада 2025 року)
присвячена Всесвітньому дню науки*

Відповідальний за випуск

Павло Крайній

Дизайн та верстка

Юліанна Віщак

Підписано до друку 29.12.2025. Формат 60х90/16.
Електронне видання. Умов. друк. арк. 26,9. Обл.-вид. арк. 28,9. Зам. 3-026.
Видавництво Чернівецького національного університету
58002, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.
ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК №891 від 08.04.2002 р.